

CZU: 373.3.015-057.87

[https://doi.org/10.59295/sum5\(165\)2023_33](https://doi.org/10.59295/sum5(165)2023_33)

MODELUL CONCEPTUAL AL REFERENȚIALULI AXIOLOGIC AL ELEVILOR DIN CLASELE PRIMARE

*Florina-Teodora BICULESCU**Director, Liceul Tehnologic Topoloveni, România*

Articolul prezintă rezultatele cercetării teoretice privind referențialul axiologic al elevilor din învățământul primar. Debutând în cercetare cu ideea despre caracterul continuu al învățării sistemului de valori ale personalității umane, la baza configurării științifice a modelului conceptual al RAE au stat fundamentele teoretice ale RAE ce au creat premise pentru valorificarea pertinentă a unor concepte (valoare, orientări valorice, referențial axiologic), teorii pedagogice (valorilor, încrederii, integralizării orientărilor valorice etc), modele (educației bazate pe inteligență emoțională), paradigme (umanistă, constructivistă, cognitivistă etc), principiile formării orientărilor valorice și mecanisme de formare a orientărilor valorice, promovate metodologic de teoria învățământului primar. Determinantele curriculare privind RAE scot în evidență valorile prioritare ale elevilor: respect, bunătate, autoeducație, reflecție, gestionarea resurselor, managementul învățării, reziliența, creativitatea, excelența, asertivitatea, empatia, spiritul inovator, autonomia, integritatea și responsabilitatea. Studiul procesului de formare a valorilor evocate au condus la stabilirea mecanismelor constituirii etapizate a referențialului axiologic în învățământul primar dinspre conștientizarea valorilor spre afirmarea axiologică, validarea socială și reflecția axiologică orientată spre autoeducație permanentă. parcursul axiologic al elevilor facilitează consolidarea trăsăturilor caracteriale ale personalității elevilor ajustate la orientările valorice specifice vârstei în context axiologic socioeducațional din perspectiva politicilor educației.

Cuvinte-cheie: valori, referențial axiologic, elevii claselor primare, educație axiologică, context axiologic, competența de dezvoltare personală.

THE CONCEPTUAL MODEL OF THE AXIOLOGICAL REFERENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The article presents the results of theoretical research on the axiological reference framework of primary school students. Starting from the idea of the continuous nature of the learning process of human values, the scientific configuration of the Axiological Reference Framework (ARF) was based on the theoretical foundations that provided the premises for the relevant utilization of concepts such as values, value orientations, and axiological reference, as well as pedagogical theories related to values, trust, integration of value orientations, etc. The ARF model integrated various models (such as emotional intelligence-based education), paradigms (humanistic, constructivist, etc.), principles of value orientation formation, and mechanisms of value orientation formation, as promoted methodologically by primary education theory. Curricular determinants regarding the ARF highlight the priority values of students, including respect, kindness, self-education, reflection, resource management, learning management, resilience, creativity, excellence, assertiveness, empathy, innovation, autonomy, integrity, and responsibility. The study of the value formation process has led to the identification of phased mechanisms for the construction of the axiological reference framework in primary education, starting from value awareness to axiological affirmation, social validation, and axiological reflection oriented towards lifelong self-education. The axiological journey of students facilitates the consolidation of personal character traits adjusted to age-specific value orientations within the socio-educational axiological context from the perspective of educational policies.

Keywords: values, axiological reference, students, axiological education, axiological context, personal development competence.

Introducere

Demersul investigațional teoretic a condus la ideea de a clarifica esența științifică a termenului pedagogic de referențial axiologic și a avansa o definiție care ar satisface necesitățile cercetării privind sistemul de valori al elevilor din clasele primare. Așa cum subliniază S. Cristea [Apud, 1] cunoașterea pedagogică științifică este realizabilă la nivel de: *teorie pedagogică, paradigmă pedagogică, model pedagogic, realiza-*

bilă prin elaborarea *conceptelor pedagogice fundamentale* și articularea acestora în explicația fenomenelor educației, incontestabilă fiind importanța învățământului primar în constituirea referențialului axiologic al elevilor.

Formarea referențialului axiologic al elevilor este caracteristică oricărei etape de vârstă și se manifestă specific în funcție de etapa de dezvoltare și din aceste motive este necesară inițierea procesului de construire a orientărilor valorice în cadrul procesului educațional într-un mediu socio-cultural concret. Vl. Pâslaru, afirmă că „ființa umană trebuie să fie integră moral, ca individ național și social, desăvârșită conceptual, teleologic și spiritual, echilibrată ecologic și sănătoasă fizic, tolerantă național, cultural și religios; conștientă de propria identitate, dar și de identitatea lumii în care trăiește, deschisă în schimbare și adaptabilă la schimbări” [13, p. 145].

Învățarea sistemului de valori se realizează permanent, fiind importantă pentru formarea orientărilor valorice (a comportamentului, experiențelor, cunoștințelor, atitudinilor, convingerilor, valorilor) ale personalității. Relația dintre elementele structurale ale orientărilor valorice susține în mod obligatoriu evoluția fiecăruia în măsuri diferite și nu limitează procesul de conturare a valorilor ca elementul central și final al unui ciclu de formare a orientărilor valorice. În opinia lui C. Cucuș „Educația axiologică semnifică educația pentru valori, printr-un demers formativ centrat spre cunoașterea, semnificarea și asimilarea valorilor autentice (adevăr, bine, frumos, dreptate, sacru etc.) prin mecanisme intrinseci” [9, p. 157-158]. Din acest unghi de vedere abordarea interdisciplinară a educației axiologice a elevilor se referă, în primul rând, la orientarea teleologică a procesului educațional, considerente din care la baza conceperii noului model al referențialului axiologic al elevilor au stat valorificarea unor concepte, teorii, paradigme, modele, principii etc. promovate metodologic de teoria învățământului primar și de alte teorii pedagogice și psihologice.

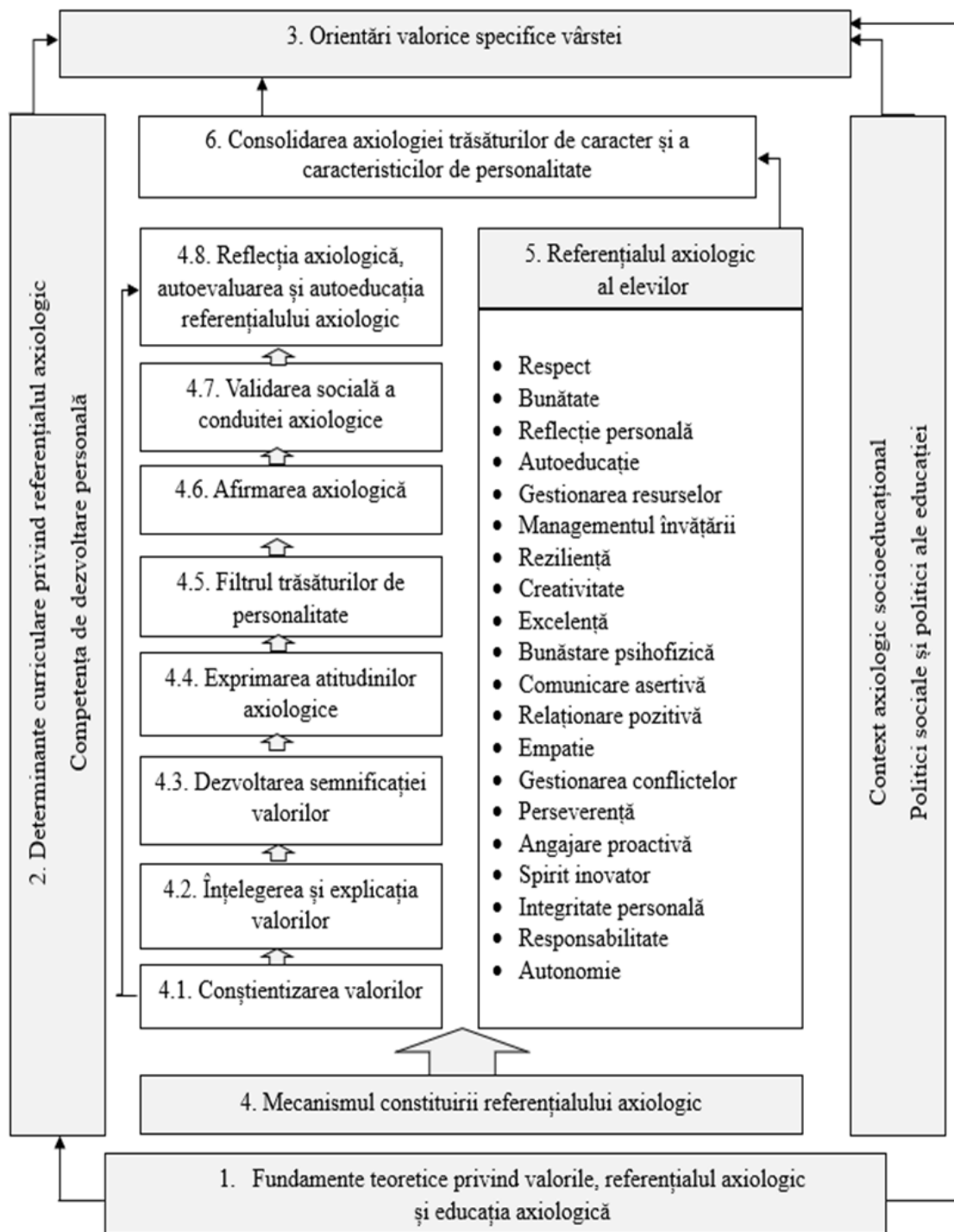
Fundamentele teoretice privind referențialul axiologic sunt reprezentate de: conceptul de valoare [4, p. 139-155], referențial axiologic [6]; principiile (universalității criteriului axiologic [5]; corelației educație-autoeducație-educație permanentă, raportării multiple individ-grup-societate etc.) [10]; paradigme: *umanistă* („satisfacerea unei trebuințe constituie o valoare”, A. Maslow); *constructivistă* („ideea edificării valorice a personalității”, J. Piaget); modele (de structurare a sistemului de valori, Gouveia V., 2012); teoria încrederii (Morton Deutch, 1958); teoria facilitării sociale (Norman Triplett, 1898; B. Zajonc, 1965) ce explică contribuția educativă la sporirea performanței școlare [6]; teoria integralizării orientărilor valorice (D. Antoci, 2022); principiile formării orientărilor valorice (afirmării orientărilor valorice, principiul validării sociale a orientărilor valorice, principiul consolidării atitudinilor, principiul interiorizării orientărilor valorice, principiul dezvoltării holistice a orientărilor valorice, principiul valorizării potențialului experiențial al personalității, D. Antoci, 2022); mecanismele de formare a orientărilor valorice (de autodeterminare și autoactualizare a orientărilor valorice, D. Antoci, 2022) [1] etc. Reperele conceptuale menționate au permis constatarea despre caracterul incert al valorilor specifice elevilor din învățământul primar, idee care a stimulat ideea elaborării unui nou model teoretic al referențialului axiologic al elevilor (Fig. 1).

Determinante curriculare privind referențialul axiologic al elevilor

Competența de dezvoltare personală a devenit un deziderat al curriculumului pentru învățământul primar atât din România, cât și din Republica Moldova. Orientarea axiologică a învățământului din Republica Moldova constituie o problemă de principiu, deoarece conștientizarea de către elevi și interiorizarea valorilor lumii contemporane face dovada opțiunii pentru schimbare, în general, posibilă doar cu condiția existenței conștiinței identității: atât a poporului, cât și a indivizilor care-l formează [3].

Educația axiologică se realizează în România la nivelul învățământului primar, în mod formal, prin disciplina educație civică, disciplină prevăzută în Planul cadru de învățământ (aprobat prin O.M.E.N. nr. 3371/2013), în aria curriculară Om și societate. Rolul profesorului pentru învățământ primar este să contribuie la formarea micilor elevi, astfel încât aceștia să devină cetățeni activi și responsabili, capabili să contribuie la viața comunității din care fac parte. Acest rol trebuie înțeles și asumat de către fiecare profesor. Este foarte important ca prin activitatea didactică să dezvoltăm elevilor competențele necesare acceptării/provocării unor schimbări necesare în societate.

Fig. 1. Modelul conceptual al referențialului axiologic al elevilor din învățământul primar.

Orientări valorice specifice vârstei

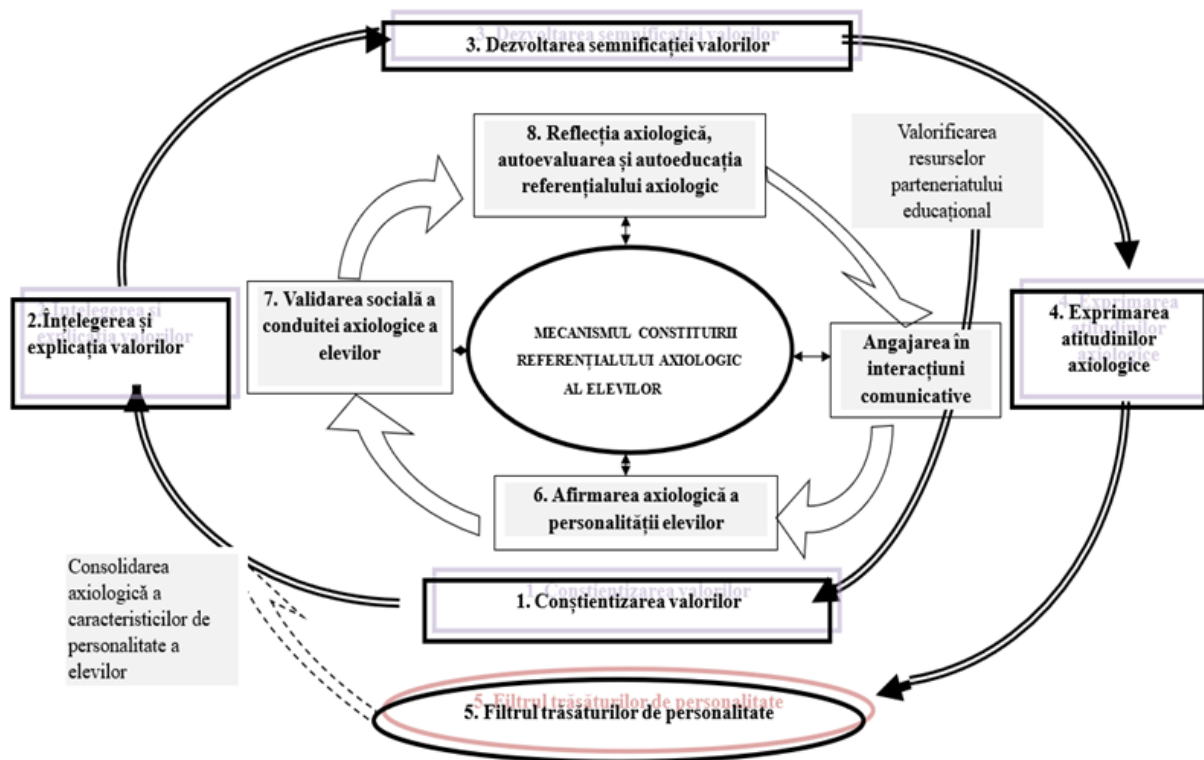
Viața școlară a elevilor din învățământul primar este un proces continuu de învățare socială și de purificare spirituală generat de experiențele personale cu mare încărcătură emoțională. Pe fundalul problemelor emoționale ale elevilor mici, tendința de studiere a sferei emoționale a personalității acestora este pe deplin argumentată deoarece starea emoțională a elevilor din învățământul primar tinde spre dezechilibre. Reacțiile emoționale și exprimarea atitudinilor valorice sunt reacții la evenimentele semnificative pentru persoane, care includ reacții comportamentale determinate de nivelul de cultură și educație a elevilor. Formarea orientărilor valorice este recomandabilă la această vârstă întrucât „integritatea personală este o virtute, o putere interioară de disciplinare emoțională, o manieră de a exprima onestitatea față de sine și în raport cu alții” [7, p. 118]. *Specificul dezvoltării socioafective a elevilor mici se exprimă prin anumite caracteristici:*

exprimă interes și spirit critic, se schimbă preferințele în diverse planuri; crește extroversiunea, euforia și exaltarea; tendințe de identificare socială și sentimente de apartenență la școală; atitudine caldă în relațiile cu părinții; răspundere în raport cu cerințele vieții și competiției școlare; uneori recurg la strategii de evitare, de evaziune și la minciună [1]; anxietate camuflată ce poate conduce la nervozitate, tulburări de somn, ticuri și fobie a școlii, la inadaptare, panică etc.; se formează stări afective numeroase legate de activitățile care se desfășoară în spațiul lecției, emoții și sentimente intelectuale, estetice, artistice și social-politice implicate în identitatea socială; apar probleme legate de adaptarea la dimensiunile vieții; apar dificultăți legate de orientarea școlară și cunoașterea profesiunilor [14, p. 29].

Politicile sociale și politicile educației constituie un răspuns competent la provocările sociale ale lumii contemporane care au determinat orientarea prospectivă a educației spre metamodernitate, ca o consecință firească a ritmului accelerat de transformare a societății și, prin urmare, dezideratele educației pe plan global indică asupra necesității de educare a flexibilității persoanelor pentru adaptarea continuă la schimbare. Cadrul de referință al competențelor pentru cultură democratică (Consiliul Europei) interpretează valorile din perspectiva competențelor: „valorile sunt convingeri generale despre scopurile dezirabile pe care oamenii ar trebui să se străduiască să le atingă în viață ... [1, p. 19]. Oricare tip de valori se află în relație strânsă cu anumit tip de competențe. În acest sens, procesul de formare a competențelor depinde de orientările valorice dominante în ierarhia sistemului de valori ale personalității. Tolerarea ambiguităților generate de transformările sociale și angajarea activă în procesul de autoeducație pentru eliminarea vulnerabilităților formării referențialului axiologic constituie indicatori ai competenței de dezvoltare personală. Un alt indicator al afirmării elevilor prin referențialul axiologic este deschiderea pentru cunoașterea valorilor acceptate în societatea contemporană [2].

Mecanismul constituirii referențialului axiologic al elevilor antrenează un sistem de acțiuni sinergice orientate spre învățarea socială a valorilor care aduc independență și libertate, extind autosuficiența, eliberează persoana de influențele externe, asigură afirmarea competenței de dezvoltare personală și eficiența personalității elevilor manifestată prin următoarele capacități stabilite de Stephen Covey: a fi proactiv, a începe având în minte finalul, a da importanță priorităților, a gândi câștig/câștig, a căuta să înțelegi apoi să fii înțeles, a acționa sinergic, a fi creativ și a tinde permanent spre reînnoire de sine [8] (Fig. 2.).

Fig. 2. Mecanismul constituirii referențialului axiologic al elevilor.

Conștientizarea valorilor se referă la etapa incipientă a învățării valorilor de către elevi, în special, la vârsta școlară mică, deoarece schimbarea socială reprezintă crearea, negocierea și re-crearea ordinii sociale ce poate fi înțeleasă în baza dezvoltării semnificației valorilor.

Înțelegerea și explicația valorilor presupune angajarea conștientă a elevilor în decodificarea semnificației valorilor pentru interiorizarea acestora și afirmarea axiologică în context educațional.

Dezvoltarea semnificației valorilor implică reflecții filosofice asupra conotației valorilor din perspectiva experiențelor sociale trăite. Procesul educației axiologice a copiilor presupune o trecere succesivă, continuă din schimbări cantitative în calitative prin reinterpretarea experiențelor acumulate. Transformările cantitative la fiecare etapă asigură trecerea la următoarea etapă, care declanșează schimbările calitative.

Exprimarea atitudinilor axiologice constituie o continuare logică a proceselor de cunoaștere a valorilor și se manifestă prin evocarea în mediul socio-educational a conduitei axiologice.

Filtrul trăsăturilor de personalitate presupune interpretarea atitudinilor axiologice prin prisma caracteristicilor personale, deoarece curricula indică asupra trăsăturilor de personalitate care trebuie învățate în perioada școlară. Personalitatea pozitivă întrunește următoarele trăsături: *confort interior* sau starea de bine interioară (well-being), *optimismul*, *autodeterminarea* susținută de satisfacerea unor nevoi, precum, nevoia de competență, înțelepciunea, creativitatea și *talentul*, care propulsează personalitatea spre o viață de succes. Mai importante sunt considerate următoarele caracteristici – trăsături ale personalității pozitive: *bunăstarea spiritului*, *autoreglarea*, *performanța* [18, p. 328-332].

Afirmarea axiologică a personalității elevilor antrenează manifestarea nevoii de apreciere externă stimulativă pentru dezvoltarea personală și recunoașterea socială a orientărilor valorice. Demersurile științifice ale cercetătorilor sugerează ideea necesității de a examina referențialul axiologic din perspectiva acceptării sociale a comportamentului axiologic [10, 12, 17].

Validarea socială a conduitei axiologice a elevilor implică angajarea membrilor grupului de elevi, dar și profesori în estimarea comportamentului axiologic. În esență, valorile personale ale elevilor reprezintă „ethosul” familiei, clasei, al școlii și al societății, rațiuni din care acestea pot fi observate în interacțiunile sociale din mediul educațional [3].

Reflecția axiologică, autoevaluarea și autoeducația referențialului axiologic constituie impactul procesului de educație axiologică și autoeducație reflectat în comportamente axiologice observabile în acord cu expectanțele socioeducaționale.

Referențialul axiologic al elevilor include sistemul valorilor personale care depășesc limitele întrebării „Ce valori anume trebuie învățate de către elevi?”. Deși nu există un răspuns universal la această întrebare, totuși concepții de curricula au identificat cele mai relevante valori și trăsături de personalitate care permit integrarea socială, creând premise realizării proiectelor de viață. Apreciem conceptul de referențial axiologic promovat de C. Cucos [9] care include următoarele categorii de valori: *general-umane* (viață, adevăr, bine, frumos, dreptate, libertate, sacru etc.), *internaționale* (pacea, prietenia, solidaritatea, egalitatea, toleranța, grija față de mediul înconjurător etc), *naționale* (țara, poporul, suveranitatea, simbolică statului, cultura națională, istoria, limba, credința, tradițiile populare, omenia, cinstea, cumsecădenia, altruismul etc), *colective* (ale comunității, ale gupului, sociale etc), *individuale*, definitorii pentru orice ființă umană (identitatea națională/culturală, conștiința etnică/lingv., familia, localitatea natală, limba maternă, credința, prietenii, educația, preferințele, dragostea, cariera etc), *instrumentale* apropiate de elevi prin disciplinele școlare (cunoștințe, capacități/abilități, atitudini, trăsături caracteriale și care stau la baza formării competențelor (de comunicare, de lectură, de cercetare, de elaborare de proiecte, de rezolvare a problemelor etc.).

Contextul axiologic socioeducațional reflectă calitatea politicilor sociale și ale educației [12]. Pentru elevi profesorul de clasă este modelul de conduită axiologică demn de urmat. Din aceste considerente cadrele didactice sunt responsabile de adaptarea și actualizarea permanentă a comportamentului propriu, dar și al elevilor pentru a le asigura resurse de modele atitudinale necesare în condițiile schimbărilor continue a valorilor.

În concluzie, ca urmare a abordărilor teoretice ale valorilor specifice învățământului primar am ajuns la propria definiție a referențialului axiologic al elevilor, prin care înțelegem un sistem de valori determinate curricular, în baza finalităților impuse socio-istoric în documentele de politici ale educației. Valorile care definesc referențialul axiologic al elevilor din învățământul primar includ: respectul, bunăstarea, reflecția personală, autoeducația, ges-

ționarea resurselor, managementul învățării, reziliența, creativitatea, excelența, comunicarea asertivă, relaționarea pozitivă, empatia, monitorizarea conflictelor, perseverența, angajarea proactivă, spiritul inovator, integritatea personală, responsabilitatea și autonomia. Educația axiologică a elevilor pe direcția învățării sociale a valorilor angajează mecanismul constituirii referențialului axiologic al elevilor care se reflectă într-un ansamblu de acțiuni interdependente (conștientizarea, înțelegerea și explicația valorilor, dezvoltarea semnificației valorilor, exprimarea atitudinilor axiologice, filtrul trăsăturilor de personalitate, reflecția axiologică și autoeducația) ce asigură afirmarea axiologică a personalității și validarea socială a conduitei axiologice a elevilor.

Referințe:

1. ANTOCI, D. *Teoria și metodologia formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri*. Teză de doctor habilitat în științe ale educației. Chișinău, 2022, 220 p.
2. BAIG, S., FUNER, K. The State of Value Education in Early Childhood: The Challenges and Opportunities for Pakistan. In: *The Journal of Values-Based Leadership*, 2022, 15(2). <https://doi.org/10.22543/1948-0733.1411>
3. BEȚIVU, A. Formarea stilului existențial al adolescenților în contextul crizei valorilor. Teza de doctor în științe ale educației. Chișinău, 2021.
4. BIEDENBACH, T., JACOBSSON, M. The open secret of values: The roles of values and axiology in project research. *Project Management Journal*. 47 (3): 2016, p. 139-155.
5. BOROZAN, M., BEȚIVU, A. *Filosofia educației. Note de curs*. Bălți, 2021, 158 p. ISBN 978997532515-8.
6. COJOCARU-BOROZAN, M. et al. *Glosar român-englez-rus-francez. Pedagogia culturii emoționale*. Chișinău, 2016, 465 p. ISBN 978-9975-46-273-0.
7. COJOCARU-BOROZAN, M. *Teoria culturii emoționale. Studiu monografic asupra cadrelor didactice*. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2010, 239 p. ISBN 978-9975-46-066-8.
8. COVEY S. *Eficiența în 7 trepte. Un abecedar al înțelepciunii*. București: Ed. Allfa, 2000, 328 p.
9. CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: EDP. R.A., 1995, 160 p. ISBN 973-30-4398-2.
10. HADÎRCĂ, M. Reflecții privind dezvoltarea axiologică a curriculumului școlar. În: *Univers Pedagogic*. 2018, nr. 4(60), pp. 13-18. ISSN 1811-5470.
11. HOLIUUK, O. et al. Criteria and Indicators of Formation of Humanistic and Value Attitude of Primary School Children towards Themselves. În: *Proceedings of the International Scientific Conference „Society. Integration. Education”*, 2020, 3(0), pp. 198-211. <https://doi.org/10.17770/sie2020vol3.4887>
12. New World Encyclopedia. *Axiology*. <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Axiology>
13. PÂSLARU, V. *Educație și identitate: Termeni de referință*. Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hașdeu”, Proiectul „Portal de resurse lingvistice pentru limba română” Chișinău: *Știința*, 2021, 244 p. ISBN 978-9976-85 317 0.
14. ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor*. București: E.D.P, 1997. ISBN 973-30-5798-3.
15. ȘOVA, T., et al. *Dezvoltarea emoțională a elevilor claselor primare: Ghid metodologic pentru cadre didactice și părinți*. Bălți, 2020, 110 p. ISBN 978-9975-3478-4-6.
16. TAPPOLET, Ch. Value and Emotions. In: HIROSE, I., OLSON, J. (eds). *Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford University Press 2015. pp. 80-96.
17. TURDIEVA, N. Didactic Conditions for the Formation of Attitudes toward Education as a Value among Primary School Pupils. In: *Middle European Scientific Bulletin*. 2021, nr. 10. pp. 390-393. <http://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/368>
18. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. Iași: Editura „Polirom”, 2009, 336 p. ISBN 978-973-46-1520-9.

Date despre autor:

Florina-Teodora BICULESCU, director Liceul Tehnologic Topoloveni, România, doctorand, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

E-mail: biculescufiorina@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6879-8301